

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง การเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับ ข่าวสารการเมืองจากสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชน และสื่อบุคคล พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ทางการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยใช้แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ เป็นกรอบในการศึกษา

2.1 แนวคิดและทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมการสื่อสาร

การสื่อสารของมนุษย์ เป็นกระบวนการ 2 ทาง (two-way process) ซึ่งประกอบด้วยแหล่งสาร สาร ช่องสาร ผู้รับสาร ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร และการสะท้อนกลับ (Rogers, 1971 : 145) การสื่อสารมีอยู่ในสังคม สัมผัสทุกสมาชิกในสังคม บางครั้งส่งผ่านช่องทางบุคคล บ้างส่งผ่านสื่อมวลชน (Schramm 1964: 58)

Lucian W. Pye (1963) กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็น สายใยของสังคม โครงสร้างของระบบการสื่อสารเป็นเสมือนโครงกระดูกของร่างกายสังคม เนื้อหาของการสื่อสาร คือ สิ่งที่มนุษย์ใช้ติดต่อกัน การไหลของข่าวสารจะกำหนดทิศทางและความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น จึงอาจวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมทุกชนิดในแง่ของโครงสร้าง เนื้อหา และการไหลของการสื่อสารได้

พัชรี เชยจรรยา และคณะ (2533 : 10) สรุปว่า การสื่อสารของมนุษย์เกิดขึ้นโดย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป แต่การสื่อสารจะดำเนินไปได้ต่อเมื่อทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคม (social environment) ร่วมกัน หรือมีขอบข่ายของ ประสบการณ์ (field of experience) บางส่วนร่วมกัน จึงจะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ (symbol) ที่ใช้ร่วมกัน

และการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยของผู้ส่งสาร อันได้แก่ เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ แรงจูงใจ ทักษะ การรับรู้ ความคาดหวัง รูปแบบการคิด ความรู้ และทักษะ รวมทั้งระดับของการสื่อสาร สถานภาพและความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตลอดจนบริบทและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

Harold Lasswell ได้กล่าวถึงหน้าที่ทางสังคมของการติดต่อสื่อสาร 3 ประการ คือ (วิรัช ลภีรัตนกุล, 2535 : 171-172)

1. หน้าที่ในด้านการสังเกตการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) คือการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และเผยแพร่การกระจายข่าวสารที่มีสาระประโยชน์ไปสู่ประชาชนในสังคม

2. หน้าที่ในการแสดงถึงสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อประชาชนสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมนั้น (Correlation of the different parts of society in responding to environment) หมายถึง หน้าที่ในการติดตามศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องถี่ถ้วน แล้วทำหน้าที่อธิบายหรือชี้แจงให้ประชาชนในสังคมเกิดความเข้าใจและสามารถมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมไปสู่อนุชนรุ่นใหม่ (Transmission of the social heritage one generation to the next) หมายถึง หน้าที่ในการถ่ายทอดหรือสืบทอดความเชื่อ ทักษะ ค่านิยม ของสังคมจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่ยุคสมัยต่อไป เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังหรืออนุชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงบทบาทและระเบียบมรดกทางสังคม

Lasswell ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่ากลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ทั้ง 3 ประการข้างต้น ได้แก่ สื่อมวลชน นักหนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ นักการทูต นักการศึกษา เป็นต้น

- **สื่อมวลชน**

Rogers และ Shoemaker (1971 : 145) กล่าวว่า สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่านั้น สามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

สื่อมวลชนแต่ละประเภทอาจมีผลต่อสังคมในระดับต่าง ๆ กัน และนับเป็นแหล่งข่าวที่สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ จึงทำให้สังคมค่อนข้างมั่นใจว่าข่าวที่เสนอทางสื่อมวลชนเป็นความจริง มีการพบว่าจากการที่คนในปัจจุบันมีเวลารว่างอันจำกัด ความต้องการในการเปิดรับสื่อมวลชนต่าง ๆ ดูเหมือนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา จากการศึกษาของ Schramm (1973) พบว่า ยิ่งคนมีการศึกษามากเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่จะสนใจสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากเท่านั้น และการศึกษาของ Roper (1967) พบว่า ถ้าคนถูกจำกัดให้เลือกรับสื่อใดสื่อหนึ่ง สื่อโทรทัศน์จะเป็นสื่อที่คนต้องการมากที่สุดและเห็นว่าเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือที่สุด (พัชนี เหยจรรยา และคณะ, 2533 : 49-50)

- **การสื่อสารระหว่างบุคคล**

Lazarsfeld และคณะ (1948 : 151) อธิบายกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลว่า จะเกิดขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม และมีการเข้าไปมาได้จนกว่าผู้รับสารจะสนใจ และแก้ไขจนเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ข่าวสารหรือข้อมูลที่จะส่งผ่านจะได้รับการปรับเปลี่ยนจนน่าสนใจ และสอดคล้องกับแรงจูงใจ หากมีการปฏิเสธสารที่ส่งไปนั้น ผู้ส่งสารหรือผู้นำความคิดเห็นสามารถชี้แจง ได้แย้ง ให้เหตุผลเพิ่มเติมได้ จัดว่าเป็นการสื่อสารกลับ (feedback) อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผู้ส่งสารยังสามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและสถานภาพทางสังคมเอื้อให้เกิดการส่งและรับสารอย่างได้ผลอีกด้วย

ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในฐานะผู้ถ่ายทอดข่าวสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่มีเสถียรภาพและความน่าไว้วางใจสูง แต่มักไม่ได้รับความน่าเชื่อถือในแง่เนื้อหาของสาร (พัชนี เหยจรรยา และคณะ, 2533 : 23)

• **ประสิทธิผลของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล**

ในการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของสื่อมวลชนกับสื่อบุคคล มีผู้วิจัยพบว่า สื่อบุคคลนั้นมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจมากกว่าสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ แต่สื่อบุคคลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Rogers, 1971 : 252) นอกจากนี้ จากการศึกษาของสำนักงานวิจัยการศึกษามหาวิทยาลัยยูทาห์ เรื่อง การใช้สื่อหลายประเภทเพื่อการโน้มน้าวใจ พบว่า การใช้สื่อหลายประเภทจะช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการโน้มน้าวใจ โดยเฉพาะการใช้สื่อบุคคลและสื่อมวลชนเสริมซึ่งกันและกัน (Bettinghaus, 1968 อ้างใน พรทิพย์ เย็นจะบก, 2527 : 25)

Klapper (1960 : 5) ได้ศึกษาและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชน ไว้ดังนี้

1. สื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง แต่จะมีอิทธิพลโดยอ้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียง คือ ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนที่จะมาสัมผัสกับสื่อมวลชน

1.2 การเลือกรับสาร ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตน และจะเลือกตีความหมายของสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิม

1.3 อิทธิพลของบุคคล บางครั้งข่าวสารจากสื่อมวลชนจะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ทำให้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชนอยู่มาก

1.4 กลุ่มและบรรทัดฐานของกลุ่ม

1.5 ระบบสื่อมวลชน

2. สื่อมวลชนจะเป็นเพียงแรงเสริม ที่สนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น และพร้อมที่จะแสดงออกมาเมื่อมีแรงจูงใจหรือเมื่อโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนได้เล็กน้อย และมักเป็นทัศนคติที่ยังไม่มั่นคง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกหรือเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้ามนั้นเปลี่ยนได้ยาก อาจเปลี่ยนได้บ้าง แต่ต้องใช้เวลาและบุคคลต้องได้รับข่าวสารเพียงพอ อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของสื่อในด้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติให้แก่ประชาชนได้ ในกรณีที่คุณคนไม่เคยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน และต้องได้รับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสม ไม่ใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลทันทีทันใด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

การเรียนรู้และการพัฒนาด้านการเมือง การปกครองของประชาชนนั้น เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและดำเนินไปตลอดชีวิตในลักษณะของการสะสม ดังนั้น สถาบันต่าง ๆ ในสังคมจึงล้วนแล้วแต่มีส่วนในการทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาได้ทั้งสิ้น นับตั้งแต่ครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน พรรคการเมือง สมาคมวิชาชีพ และสถาบันสื่อมวลชน เป็นสถาบันที่สามารถถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ และความคิดเห็นทางการเมืองการปกครองไปสู่ประชาชนได้อย่างกว้างขวาง โดยทำหน้าที่ในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองของประชาชนได้ดังต่อไปนี้ คือ (ปรมะ สตะเวทิน, 2533 : 157-158)

1. ทำให้เกิดความสนใจ การเสนอข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในแง่ของตัวบุคคล ซึ่งเป็นผู้นำ นโยบาย ความคิดเห็น เป็นประจำสม่ำเสมอและต่อเนื่องยอมทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารด้านการเมืองการปกครองโดยอัตโนมัติและค่อย ๆ สะสมจนเกิดเป็นความสนใจขึ้น

2. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่องของการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและเข้าใจยากสำหรับคนโดยทั่วไป การได้รับข่าวสารอยู่เป็นประจำจากสื่อมวลชน ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และนิตยสาร ซึ่งช่วยอธิบายเรื่องการเมืองและการปกครองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ละน้อยจนถึงขั้นใช้งานได้

3. การทำให้เกิดทัศนคติ การเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น และข้อโต้แย้งทางการเมืองการปกครองของสื่อมวลชน จะสามารถช่วยกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และการตัดสินใจแก่ประชาชนได้ ทัศนคติต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น สำนักทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง หน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นพลเมือง เป็นต้น สามารถปลูกฝังได้โดยอาศัยการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

4. ทำให้เกิดการปฏิบัติ เมื่อประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจ ยอมรับทัศนคติใหม่ เกิดความทะเยอทะยานแล้ว สื่อมวลชนก็ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะกระตุ้นให้ประชาชนลงมือปฏิบัติต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นทางการเมือง หรือนโยบายการปกครองของรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน การออกเสียงเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น การแสดงประชามติ เป็นต้น

ประชุม ฤกษ์กลาง (2532 : 211-214 อ้างในวันทนีย์ 2532 : 9-11) รายงานว่า สิ่งที่ได้รับด้านการเมืองจากสื่อมวลชน ได้แก่

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
2. ความรู้สึกทางการเมือง
3. ทัศนคติทางการเมือง
4. ความสนใจในการเมือง
5. ทราบความต้องการของประชาชน
6. สังคมประกิตทางการเมือง
7. การสร้างมติมหาชน
8. การเลือกตั้ง
9. การมีส่วนร่วมทางการเมือง

● **การมีส่วนร่วมทางการเมือง**

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีในหลายระดับและรูปแบบ ซึ่งมีผู้ให้คำอธิบายไว้ ดังนี้

Roberts (1971 : อ้างใน ปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 11) นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษ เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมือง รวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถาบันการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง

Maclosky (1968 : 77-79 อ้างในปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 11-12) เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมต่าง ๆ โดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจพิจารณาได้จากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ลงคะแนนเสียงตามบัญชี การเขียนและกล่าวสุนทรพจน์ การรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเป็นทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ

Milbrath (1968 : 121-125 อ้างใน ปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 13) ได้จำแนกรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองออกเป็น 6 รูปแบบด้วยกัน คือ

- 1) การเลือกตั้ง
- 2) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรค และเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง
- 3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน
- 4) การมีบทบาทในการติดต่อราชการ
- 5) การเป็นผู้ประท้วง
- 6) การแนะนำวิพากวิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

สำหรับ ปารีชาติ นิติมานพ (2534 : 13-14) ได้สรุปรูปแบบ และอธิบายขอบเขตของกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้

1. การประท้วง ขอบเขตของกิจกรรม คือ การเดินขบวนเพื่อประท้วงการกระทำที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ การชลาการทำงานหรือนัดหยุดงานเพื่อต่อต้านการกระทำที่ไม่ถูกต้องของรัฐบาล และการร่วมชุมนุมคัดค้านกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

2. การมีบทบาทในชุมชน ขอบเขตของกิจกรรม คือ การทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ในท้องถิ่นอื่น การเป็นสมาชิกองค์กรที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาชุมชน และการติดต่อเจ้าหน้าที่ (ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ) เกี่ยวกับปัญหาสังคม

3. การเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การเป็นสมาชิกพรรค การทำงานให้พรรค หรือกลุ่มการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยการติดประกาศหรือประกาศสนับสนุนให้ผู้อื่นได้ทราบโดยทั่วไป การร่วมประชุมทางการเมืองของพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง บริจาคเงินให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง และการเข้าสมัครรับเลือกตั้ง

4. การแนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็น ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง การหึงคำปราศรัยของนักการเมือง หรือการติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การเข้าร่วมอภิปรายปัญหาการเมืองตามสถานที่ต่าง ๆ การเก็บรักษาข่าวสารการเมือง การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการเกี่ยวกับเรื่องการเมืองและสังคม การเขียนบทความทางการเมืองไปลงสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ และการเขียนจดหมายสนับสนุนหรือประท้วงผู้นำทางการเมือง

5. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน มีทั้งในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กร ทั้งโดยทางตรงและโดยอ้อม ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นไปด้วยความสมัครใจในระดับบุคคล

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

• ผลงานวิจัยในประเทศ

จริญญา เจริญสุทใส (2538) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กับการไปใช้สิทธิของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ปี 2538 พบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงของเยาวชน ปัจจัยเพศและอาชีพ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ ของเยาวชน แต่ปัจจัยการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อบุคคล ปัจจัยเพศ อาชีพ และการศึกษา มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความสำนึกทางการเมือง

รัฐกานต์ ธนาโอฬาร (2536) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชน และการสื่อสารกับสื่อบุคคล มีผลต่อการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เปิดรับสื่อมวลชนเพื่อข่าวสารประเภทให้ความบันเทิง ส่วนการเปิดรับข่าวสารการเมืองนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ติดตามจากสื่อโทรทัศน์ในระดับค่อนข้างสูง และจากหนังสือพิมพ์และวิทยุในระดับปานกลาง สื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองด้วยมากที่สุดคือ กลุ่มเพื่อน รองลงมาคือ บุคคลในครอบครัว โดยมีการสื่อสารกับสื่อบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นครั้งคราว ส่วนครู-อาจารย์ เป็นสื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองด้วยในระดับค่อนข้างน้อยมาก

อรวรรณ วิจักขณะ (2533) ศึกษาเรื่องการเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร พบว่า นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์รายวันค่อนข้างบ่อย โดยอ่านพาดหัวข่าวและข่าวหน้าหนึ่ง อ่านเป็นบางเรื่องที่ตนสนใจและเชื่อเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันเป็นบางส่วน ส่วนโทรทัศน์ดูเป็นประจำทุกวัน เพื่อความสนุกสนานบันเทิง โดยดูร่วมกับบุคคลในครอบครัว

เหตุผลในการดูโทรทัศน์เพื่อติดตามรายการที่ชื่นชอบ และดูรายการที่ติดตามเป็นประจำทุกวัน เพราะจัดทำรายการได้น่าสนใจ นอกจากนี้ ยังมีการนำเนื้อหาจากสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์รายวัน วิทยุ และโทรทัศน์มาเป็นหัวข้อในการสนทนากับเพื่อนอยู่เสมอ และสื่อมวลชนดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความคิดเห็น และพฤติกรรมพอสมควร

วันทนี๋ แสนภักดี (2532) ศึกษาเรื่อง ความคาดหวัง ความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อมวลชน และความต้องการทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความต้องการรับรู้ทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อมวลชน ความต้องการรับรู้ทางการเมืองจากสื่อมวลชนรวม ของนักศึกษาไม่แตกต่างกันตามเพศ และสาขาวิชา

● ผลงานวิจัยต่างประเทศ

Lazarsfeld และคณะ ได้วิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1940 พบว่าสื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลในการออกเสียงโดยตรง แต่ข่าวสารจะไหลผ่านจากสื่อมวลชนไปยังผู้นำความคิดเห็น ในลักษณะการสื่อสารแบบ 2 จังหวะ (Two-step Flow of Communication) ซึ่งมีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมาก ซึ่งต่อมาได้มีการวิจัยซ้ำ และได้ผลยืนยัน กระทั่งกลายมาเป็นทฤษฎีคลาสสิกที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

Schramm (1964 : 75) พบว่า ถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพใด มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ความสนใจข่าวสารการเมืองจะไม่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการศึกษาต่ำแล้ว การมีฐานะดีขึ้น มีอาชีพที่มีค่านิยมสูงในสังคมจะช่วยเพิ่มความสนใจข่าวสารการเมืองให้กับประชาชน

Daniel Lerner (1968) ทำการศึกษาที่ประเทศในตะวันออกกลาง ในปี 1950 พบว่า เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมืองจะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้ กล่าวคือ ระดับการรู้หนังสือที่สูงขึ้น จะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น และในทำนองเดียวกัน เมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน และการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เอง จะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น

Everette M. Rogers (1969) ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อความทันสมัย พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความทันสมัย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่รู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมสูง มีอายุพอสมควร และมีประสบการณ์ภายนอกสังคม จะเปิดรับสื่อมวลชน และจากการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เอง นำมาซึ่งความเป็นคนทันสมัย คือสามารถเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ด้านการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และมีความมุ่งหวังด้านการศึกษาและอาชีพด้วย

Malcolm E. McCombs และ Donal L. Shaw ได้ทำการศึกษาพบว่า ในบรรดาขอบเขตของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในระบบการเมืองนั้น สิ่งที่ได้รับการเอาใจใส่จากสื่อมวลชนมากจะเป็นที่คุ้นเคยมากยิ่งขึ้นจากสาธารณชน และเป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญมากยิ่งขึ้นหลังจากที่เวลาผ่านไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ส่วนสิ่งที่ไม่ได้รับความเอาใจใสน้อยกว่าก็จะตกอยู่ในสภาพตรงกันข้าม ลักษณะดังกล่าวนี้ ถ้าสื่อมวลชนรู้จักเลือกเสนอข้อมูลข่าวสารในประเด็นที่สำคัญและเหมาะสม สื่อมวลชนก็จะมีประโยชน์มากในการพัฒนาประเทศ

Alex Inkeles and Smith (19-32 อ้างใน ปาวิชาติ นิติมานพ, 2534 : 24) ได้ศึกษาแนวคิดการทำให้ทันสมัย พบว่า ปัจจัยแวดล้อม คือ การสื่อสารทั้งในรูปของสื่อมวลชนและอื่นๆ ในสังคมที่ทันสมัยจะมีความเชื่อในสื่อมวลชนมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ นั่นคือ ความเชื่อถือในตัวบุคคลในชุมชนจะลดลง

จากแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการสื่อสารโดยเฉพาะทางด้านการเมือง จะพบว่ามีปัจจัยทางด้านการสื่อสาร ที่อาจมีผลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารในแง่การรับข่าวสารและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน จึงนำศึกษาว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาเหล่านี้จะมีการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อ โดยเฉพาะสื่อมวลชน และสื่อบุคคลในแต่ละประเภทแตกต่างกันอย่างไร เพื่อทราบถึงประสิทธิผลของสื่อในเชิงเปรียบเทียบ และศึกษาถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา เพื่อทราบถึงแนวโน้มของพฤติกรรมในอนาคต และความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย